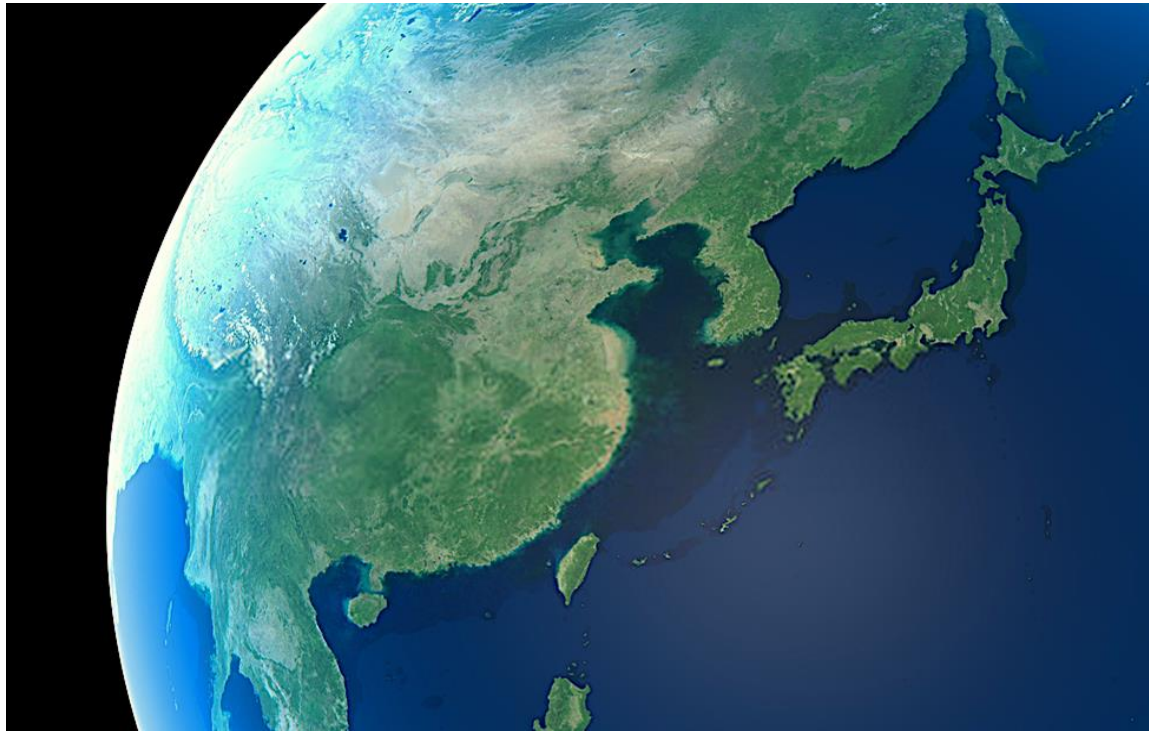

Doğu Asya'da Büyük Güç Rekabeti ve Türkiye'nin Potansiyel Rolü

*“Büyük güç rekabeti,
büyük küresel güçler
arasındaki, özellikle
yüksek düzeyde teknolojik,
askeri, ekonomik ve
diplomatik yeteneklere
sahip olanlar arasında
yaşanan stratejik rekabeti
açıklamak için
kullanılmaktadır.”*

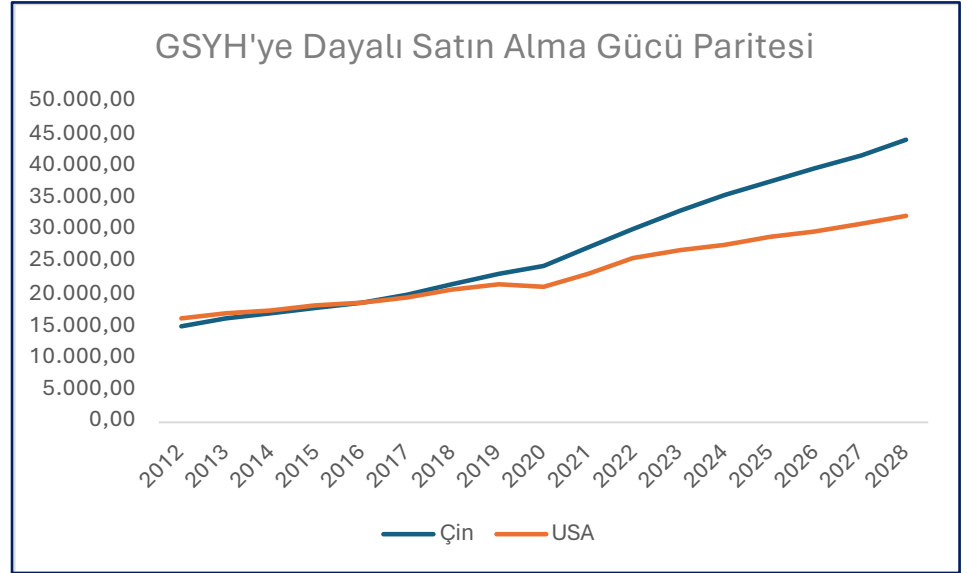
Büyük güç rekabeti kavramı uluslararası ilişkilerde, özellikle de küresel jeopolitik ve güvenlik dinamikleri bağlamında öne çıkmaktadır. Büyük güç rekabeti, büyük küresel güçler arasındaki, özellikle yüksek düzeyde teknolojik, askeri, ekonomik ve diplomatik yeteneklere sahip olanlar arasında yaşanan stratejik rekabeti açıklamak için kullanılmaktadır. Ayrıca, büyük güç rekabeti tek kutuplu dünyadan iki kutuplu ya da çok kutuplu dünyaya giden yolu açmaktadır. Bu analiz kapsamında, ilgili alandan başlayarak büyük güçleri incelemektedir.

Çin ve Büyük Güç Rekabeti

Yükselen ekonomisi ve ticaretiyle Çin, gelecek vaat eden bir küresel güç gibi görünmektedir. Çin ekonomisi geliştikçe ABD'yi çoktan geçti ve şimdi bu güçler arasındaki fark artıyor.

¹ Md. Nazmul ISLAM, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ) Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ile Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsünde (ULISA) Dr. Öğr. Üyesi ve Türkiye, Asya ve Hint Pasifik Çalışmaları (TAIPS) Başkanı olarak görev yapmaktadır.

² Caner KORKMAZ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ) Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ULISA) Güvenlik Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisidir.

Grafik 1: GSYH'ye Dayalı Satın Alma Gücü Paritesi

Kaynak: “Report for Selected Countries and Subjects”, IMF, erişim 28 Nisan 2024, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April/weo-report>.
(Grafik analizin müellifleri tarafından oluşturulmuştur.)

“Çin ekonomisi ticaret kabiliyetleri ile tanınmaktadır. Çin'in ticari ilişkileri üst düzey taşımacılık gerektiriyor ve ticareti yapılan malların büyük çoğunluğu deniz yoluyla sevk edildiğinden Çin, çevresindeki denizlerde kontrol sahibi olmaya çalışıyor. (...) Çin'in 2022 yılı itibariyle 17 toprak anlaşmazlığı bulunmaktadır. Bu da bizi Çin'in “Büyük Çin” politikasına getiriyor. (...) Çin hükümetinin temel politikaları, güçlü ve birleşik Çin'e (Büyük Çin İdeali) ulaşma hayalini takip etmektedir.”

Çin ekonomisi ticaret kabiliyetleri ile tanınmaktadır. Çin'in ticari ilişkileri üst düzey taşımacılık gerektiriyor ve ticareti yapılan malların büyük çoğunluğu deniz yoluyla sevk edildiğinden Çin, çevresindeki denizlerde kontrol sahibi olmaya çalışıyor. Çin'in deniz ticaretinin özellikle Güney Çin Denizi'nden geçtiği düşünüldüğünde bu mantıklıdır. Çin'in ayrıca bölgedeki üç önemli alanla ilgili anlaşmazlıkları bulunmaktadır; Hong Kong, Makao, Tayvan. Her iki bölge de tarihsel mirasları olan bölge dışılıktan kaynaklanan ve daha sonra Çin-İngiliz (Zhōng-Yīng guānxì) ve Çin-Portekiz (Zhōng-Pú guānxì) diplomatik ilişkilerinin dinamiklerini etkileyen sorunlarla mücadele etmektedir. Dünyanın önemli bir finans merkezi olan Hong Kong, uzun zaman önce İngiliz kontrolü altındaydı ve 1997 yılına kadar Çin'in bir parçası değildi. Bugün bile Hong Kong, Makao gibi özel yönetim bölgesi olarak kabul edilmektedir. Bu bölge 1999 yılında Çin'e katılmıştır. Bu bölgeler için “bir ülke, iki sistem” (Yīguó Liǎngzhì) çerçevesi geliştirildi ve tam bir uluslararası destek görmese de şimdi genel olarak destekleniyor, hatta Çin ile rekabet halinde olan ABD bile bu sistemi destekliyor.

Tayvan ve Çin anakarası arasındaki ilişki, Tayvan Boğazı'nda belirgin bir şekilde ortaya çıkan tarihi karmaşıklıklar ve kalıcı gerilimlerle tanımlanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Tayvan'ı desteklemesi, bu ada ülkesinin Doğu Asya'nın güvenlik çerçevesi içindeki stratejik önemini de vurgulamaktadır. Tayvan, uluslararası tanınırlığının azaldığı ve ABD'den aldığı gayri resmi desteğin zorlandığı zorlu bir durumla karşı karşıya. Çin'in gücü arttıkça ve ABD'nin rolü küresel olarak yeniden değerlendirildikçe, Tayvan'ın geleceği belirsizdir ve Batı Pasifik bölgesindeki jeopolitik müzakerelerde bir pazarlık kozu haline gelebilir.

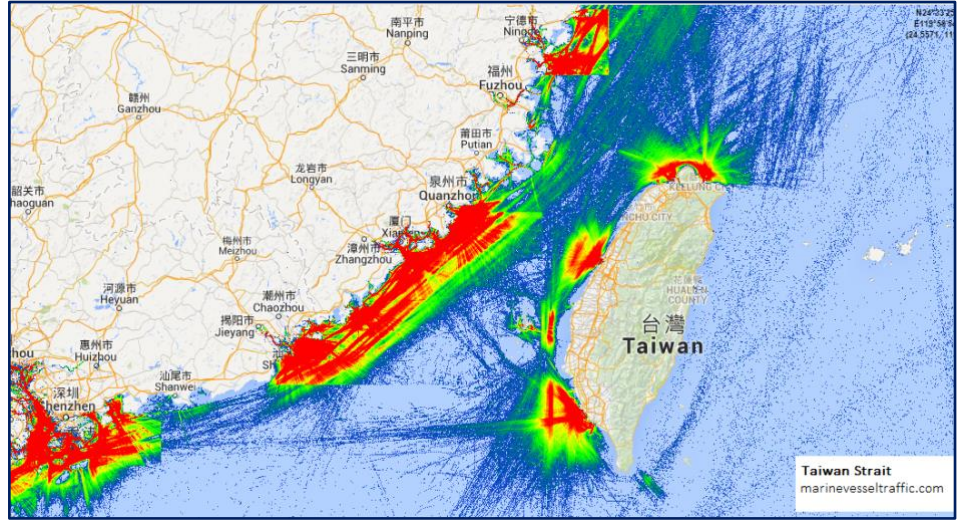
Çin ve Tayvan arasındaki önemli ihtilaflardan biri, Çin ve Tayvan arasında bir su kütlesi olan Tayvan Boğazı'dır. Günümüzde Tayvan Boğazı, açık denizlerde seyrüsefer ve uçuş özgürlüğü ilkelerinin uluslararası hukuk kapsamında korunduğu uluslararası bir su yoludur. Bu ilkeler küresel ticaretin ve refahın teşvik edilmesi için vazgeçilmezdir. Yine de üç ana kriz yaşandı ve hala birçok çatışma var. Tayvan Boğazı'ndaki trafik yoğunluğu bize Çin ve Tayvan limanlarının verimliliğini ve boğazın Çin için önemini göstermektedir.

Çin'in bölgedeki ihtilafları Tayvan Boğazı ile sınırlı değildir. Çin'in 2022 yılı itibariyle 17 toprak anlaşmazlığı bulunmaktadır.¹ Bu da bizi Çin'in “Büyük Çin” politikasına getiriyor. Batı

¹ The Week Staff, “All the Countries in Which China Claims Territory”, theweek, 11 Şubat 2022, <https://theweek.com/news/world-news/china/955728/all-countries-china-territory-disputes>.

(Amerikan-İngiliz) egemenliğindeki yüzyıl Çinli vatanseverler tarafından utanç olarak görülüyor. Çin hükümetinin temel politikaları, güçlü ve birleşik Çin'e (Büyük Çin İdeali) ulaşma hayalini takip etmektedir.

Harita 1: Tayvan Boğazı Gemi Trafiği Yoğunluğu Haritası

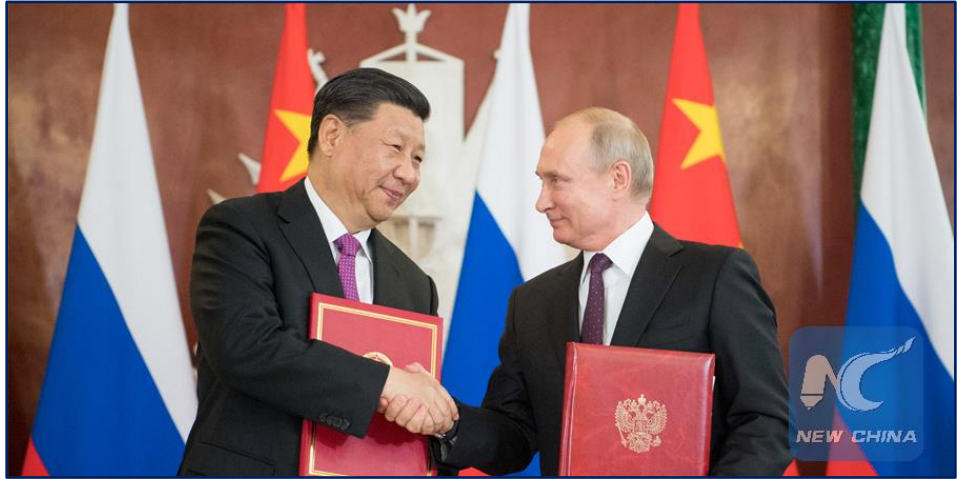

Kaynak: Marinevesseltraffic.com

“Rusya ve Çin, bölgeyi farklı temellerde etkileyebilecek yakın bir ortaklığa sahip. Bu iki dev güç arasındaki ortaklık, askeri iş birliğinin artmasına, ortak tatbikatlara ve koordineli diplomatik çabalara yol açarak bölgesel güvenlik mimarisini yeniden şekillendirme potansiyeline sahip.”

Çin-Rusya İlişkilerinin Bölgeye Olası Etkileri

Rusya ve Çin, bölgeyi farklı temellerde etkileyebilecek yakın bir ortaklığa sahip. Bu iki dev güç arasındaki ortaklık, askeri iş birliğinin artmasına, ortak tatbikatlara ve koordineli diplomatik çabalara yol açarak bölgesel güvenlik mimarisini yeniden şekillendirme potansiyeline sahip. Ayrıca Çin ve Rusya arasında özellikle ticaret ve enerji projelerinde artan iş birliğinin Doğu Asya ülkelerinin ekonomileri üzerinde de etkisi olabilir. Örneğin, enerji alanındaki iş birliğinin artması, enerji tedarik yollarında ve fiyatlarında değişikliklere yol açarak bölgedeki ülkeleri etkileyebilir. Özellikle de bilim insanlarının 2030 yılına kadar Kuzey Kutbu'ndaki buzdağlarının yaz aylarında eriyeceğini ve yaz aylarında bu alanların ulaşım ve ticaret için kullanılacağını öngördükleri düşünüldüğünde. Çin ve Rusya ittifak çalışmalarını sürdürürken, rakipleri ABD de bölge üzerinde etki yaratmaya çalışıyor.

Kaynak: Moskova, Rusya, 5 Haziran 2019. (Xinhua/Li Xueren)²

² “Interview: Russia-China cooperation to significantly improve in new era: scholar - Xinhua | English.news.cn”, erişim 28 Nisan 2024, http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/11/c_138131936.htm.

ABD ve Büyük Güç Rekabeti

“2000'e kadar ABD strateji raporları Çin'i izolasyondan ziyade bölgesel uyum ve açık dış ticarete katılım gerektiren bir devlet olarak görmüş. (...) 1990'ların başında Çin'in önemi giderek artmış ve bölgesel değerlendirmelerden daha geniş stratejik değerlendirmelere doğru evrilmiştir. 2010 yılındaki raporda Çin'in potansiyel bir rakip olarak yükselişine dikkat çekilmiş. (...) 2021 yılına gelindiğinde Çin ekonomik, askeri, siyasi ve teknolojik alanlarda zorlu bir rakip olarak

“Türkiye, tarihi, siyasi, kamu diplomasi ve dini bağlarını kullanarak bölge üzerinde etkili bir izlenim bırakabilir. Kültürel ve ekonomik engelleri aşmak için Türkiye kendisini “Yeniden Asya” girişimi gibi daha fazla girişimlerle Asya ve Batı arasında bir arabulucu olarak da sunabilir, iletişimi ve ilişkileri teşvik edebilir.”

1987'den 2000'e kadar ABD strateji raporları Çin'i izolasyondan ziyade bölgesel uyum ve açık dış ticarete katılım gerektiren bir devlet olarak görmüş, Japonya ve Güney Kore'ye daha fazla dikkat çekmiştir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve serbest ekonomiye geçiş nedeniyle 1990'ların başında Çin'in önemi giderek artmış ve bölgesel değerlendirmelerden daha geniş stratejik değerlendirmelere doğru evrilmiştir. 2010 yılındaki raporda Çin'in potansiyel bir rakip olarak yükselişine dikkat çekilmiş, sonraki raporlarda da özellikle Amerikan ticari sırlarını hedef alan siber saldırılar yoluyla oluşturduğu tehdit vurgulanmıştır.

Donald Trump yönetimi altında ABD, Çin'e karşı sert bir tutum takınarak onu yağmacı bir düşman devlet olarak damgaladı ve bir ticaret savaşına girişti. 2021 yılına gelindiğinde Çin ekonomik, askeri, siyasi ve teknolojik alanlarda zorlu bir rakip olarak kabul edildi.³ Pekin'in Tayvan'ın da bir parçası olduğu “tek ülke, iki sistem” duruşunu kabul eden ABD, Tayvan'daki Amerikan Enstitüsü (AIT) aracılığıyla Tayvan ile gayri resmi diplomatik ilişkilerini sürdürüyor. Ayrıca ABD, Tayvan İlişkileri Yasası kapsamında Tayvan'a savunma silahları sağlamakta ve Tayvan'ın kendini savunma kabiliyetine yardımcı olmayı taahhüt etmektedir. Ayrıca ABD, Tayvan'ın devlet olma şartının aranmadığı uluslararası örgütlere anlamlı bir şekilde katılımını desteklemektedir.

Türkiye'nin Doğu Asya'daki Olası Rolü

Türkiye Çin'i 1971 yılında Birleşmiş Milletlerin Çin Halk Cumhuriyeti'ni kabul etmesiyle tanımış, bu zamana kadar Çin yerine Tayvan'ı tanımıştır. Zaman içinde ilişkileri ve etkileşimleri artmış olsa da 2010 yılı bir dönüm noktası olmuştur. Bu yıldan sonra bu ülkelerin stratejik ortaklığı artmıştır. Çin açısından Türkiye, tarihi ve dini bağları nedeniyle bölge, Orta Doğu ve Orta Asya için önemli bir ortaktır. Ayrıca, Pekin yönetimi Türkiye'yi Balkanlara ve Avrupa'ya giriş noktası olarak görmektedir. Bu arada Türkiye, Çin'i siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında ilişkilerin geliştirilmesi gereken bir ortak olarak görmektedir. Çin de bu ortaklığa değer vermektedir ve Kıbrıs sorunu gibi Türkiye ile ilgili konularda dikkatli davranmaya çalışmaktadır. Türkiye, Asya ülkeleriyle bağlarını geliştirirken Çin ile iş birliğine büyük önem vermektedir. Ancak Türkiye'nin bölgeye yönelik özel bir stratejisi bulunmamakta ve bölgeye başka stratejiler uygulamaya çalışmaktadır. Türkiye'nin Doğu Asya'ya yönelik çalışmaları genellikle yüzeyseldir.

Özellikle Batı ile ilişkilerin gergin olduğu dönemlerde Doğu Asya, Türk yetkililer tarafından daha çok uluslararası ilişkilerde yön bulmak için kullandıkları bir araç ya da sembol olarak tasvir edilmektedir. Doğu Asya çıkarları, Türkiye'nin daha büyük prestij arayışının bir bileşeni olarak görülmektedir. Dünyanın diğer bölgeleriyle, özellikle de Müslüman topluluklarla ilişki kurma arzusu, Türkiye'nin dış politikasının ve öz imajının bir yönünü temsil eden Doğu Asya ile ilişkilerin arkasındaki itici güç olabilir. Bunu değiştirmek için yapılabilecek belli başlı şeyler vardır. Bunlar; Türkiye'nin bölge hakkında daha fazla bilgi edinmek için akademik bursları ve öğrenci değişim programlarını genişletmeye bilinçli olarak odaklanmasıdır. Ulusal çıkarları savunurken tüm büyük güçlerle iş birliğine öncelik vermek ve büyük güçlerin peşine takılı kalmaktan kaçınmak, bölge için tasarlanmış ve detaylarla özelleştirilmiş bir stratejinin bulunması odak noktası olmalıdır.

Türkiye, tarihi, siyasi, kamu diplomasi ve dini bağlarını kullanarak bölge üzerinde etkili bir izlenim bırakabilir. Kültürel ve ekonomik engelleri aşmak için Türkiye kendisini “Yeniden Asya” girişimi gibi daha fazla girişimlerle Asya ve Batı arasında bir arabulucu olarak da sunabilir, iletişimi ve ilişkileri teşvik edebilir.

³ Elif Gürdal, “ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinde Çin'in Yeri ve Hegemonik Düzen”, Güvenlik Çalışmaları Dergisi 23, syf. 2 (28 Aralık 2021): 200-219, <https://doi.org/10.54627/gcd.947822>.

Kaynakça

- Gürdal, Elif. “ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinde Çin’in Yeri ve Hegemonik Düzen”. Güvenlik Çalışmaları Dergisi 23, syf. 2 (28 Aralık 2021): 200-219. <https://doi.org/10.54627/gcd.947822>.
- IMF. “Report for Selected Countries and Subjects”. Erişim 28 Nisan 2024. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April/weo-report>.
- “Interview: Russia-China cooperation to significantly improve in new era: scholar - Xinhua | English.news.cn”. Erişim 28 Nisan 2024. http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/11/c_138131936.htm.
- The Week Staff. “All the Countries in Which China Claims Territory”. theweek, 11 Şubat 2022. <https://theweek.com/news/world-news/china/955728/all-countries-china-territory-disputes>.

